

Pere ANGUERA, *Els precedents del catalanisme. Catalanitat i anticontralisme: 1808-1868*, Editorial Empúries, Barcelona, 2000.

Aquest llibre no s'hauria hagut de publicar. Hauria estat millor per a tothom, començant per l'autor. És un llibre mal plantejat, poc i mal investigat, poc pensat, poc treballat, i mal escrit. Començar una investigació amb un plantejament confús i imprecís és posar-se molt difícil, per no dir impossible, de dur-la a bon terme; començar-la amb un plantejament dictat per la seva pròpia solució és embrancar-se en una completa pèrdua de temps, per a l'investigador i, molt més lamentablement, per als seus eventuals lectors. Davant un fenomen com el catalanisme —i suposada la seva precisa delimitació—, Anguera no es fa les preguntes que un esperaria d'un historiador —com, és a dir entre quina gent, i per què neix—, sinó «d'on prové». Però resulta, a més a més, que «d'on prové» no vol dir «d'on prové», sinó «quan sorgeix la consciència moderna dels catalans de formar una comunitat diferenciada dels altres components de l'Estat i, per tant, mereixedora d'un tracte que la reconegui a través de la descentralització administrativa específica o compartida?». La cosa, doncs, és prou clara: el naixement del catalanisme no és pas, per a Anguera, un problema històric; és una inevitabilitat: la «presa de consciència nacional» dels catalans. Tothom sap, però, que aquestes coses no es produeixen d'un dia per l'altre, sinó que són processos graduals. Anguera es dedica, aleshores, a buscar, entre 1808 i 1868 —data de la suposada «presa de consciència» definitiva— mostres de «consciència nacional» incipient— no de «catalanisme» encara, però sí de «catalanitat». I, naturalment, les troba. Però això no és història.

Diguem-ho d'una altra manera. Entre 1808 i 1868 no hi ha dubte que les manifestacions de catalanitat abundin i sovint en associació amb manifestacions d'anticontralisme. Són, suposo, precedents del catalanisme en la mesura en què el precedeixen, però tothom sap que *post hoc, ergo propter hoc* és la més elemental de les fal·làcies. En realitat,

em sembla que Anguera —la precisió conceptual no és pas el seu fort— no vol dir «precedents», sinó «origens». Tant hi fa: en l'un cas cal demostrar l'existència d'una relació causal; en l'altre, la d'una continuïtat de desenvolupament. Per a Anguera, però, aquesta necessitat queda obviada per la seva tàcita premissa nacionalista: el nacionalisme català, que, segons ell, neix durant el Sexenni, no és sinó la culminació definitiva de la presa de consciència nacional dels catalans. Tota manifestació prèvia de «catalanitat» representa, doncs, automàticament un pas inicial cap a aquesta apoteosi. Em corregeixo: no presa, sinó *represa*. Perquè l'altra premissa tàcita d'Anguera és que la desfeta del 1714 va anar seguida d'un procés secular de desnacionalització —de pèrdua de la consciència nacional— que a començos del XIX va donar pas a un gradual procés en sentit invers —una renaixença—, vell esquema acreditat, aquest, però que ja comença a ser hora de consignar a la galleda de les escombraries de la història. Que hagi durat tant, i amb una tal absència de veus discrepants, només indica a quins increïbles extrems pot arribar la capacitat d'autoengany no sols de la gent en general, sinó fins i tot de les ments més clares i penetrants. Com hem pogut ignorar, tots plegats, el fet, tan abassegadorament evident, que l'acceptació més o menys resignada, més o menys entusiasmada de la incorporació a un únic regne d'Espanya durant el set-cents, va anar seguida, al vuit-cents, de l'activa participació militant, i en condició capdavantera, a la construcció de la moderna nació espanyola? Un moviment protagonitzat per la burgesia, és cert, però sense l'oposició de ningú —seguit, de fet, per tots els altres sectors socials— tret dels carlins, que simplement volien conservar —aquest és l'únic punt en què estic d'acord amb Anguera— l'esmentat regne —el d'Espanya, és clar.

L'espanyolisme de la Catalunya vuit-centista, Anguera no el nega pas, tot sigui dit. Seria ben difícil i, d'altra banda, és innecessari. Al contrari: al capdavant el que tenim al davant no és pas encara el catalanisme —la plena consciència—, sinó només els seus «precedents» —guspises de consciència. Sí que fa, però, amb aquest espanyolisme, tres coses, totes tres igualment injustificades o clarament contràries a l'evidència. La primera, en restringeix molt l'abast social: era, ens repeteix, cosa dels dirigents i no del poble —aquesta és la seva terminologia: ja he dit que la precisió conceptual no és el seu fort. La segona, el presenta com una actitud passiva, de mera acceptació d'una realitat oficial espanyola que és ella mateixa una dada —i una dada externa—, en comptes de com allò que indubtablement és —a la llum de molts dels documents que ell mateixa utilitza!—: la ideologia nacionalista, en ple procés d'elaboració, de la burgesia catalana mateixa, l'activa i molt original versió catalana del nacionalisme *espanyol*. La tercera, autoritzat pel seu privilegiat coneixement de com s'acaba aquesta particular història, li treu qualsevol importància. L'espanyolisme pot ser allò que es veu; la catalanitat, allò que només s'endevina i que cal sovint inferir. Prou que sabem, però, que la catalanitat és la sòlida realitat nacional, de moment «oterrada» —la seva reiterada qualificació, també—, però que acabarà eixint a la llum de la consciència, mentre que l'espanyolisme —mai espanyolitat, és clar— és una capa sobreposada de sediment ideològic adventici destinada a ser escombrada un dia. En tot document, doncs, cal rebutjar la ganga espanyolista, per molt voluminosa que sigui, i anar-hi a trobar únicament la preciosíssima mena de la catalanitat, ni que sigui un granet que gairebé ni es veu —o ni això.

La feina no és gens difícil, perquè «oterrada», la catalanitat, no ho és gens. Anguera la hi troba, per exemple, en una escena d'una de les obretes de Josep-Anton Ferrer i Fernández sobre l'expedició africana del 1860, en la qual un personatge que es diu Jordi agafa una bandera amb les quatre barres i la marededéu de Montserrat i diu: «esperança i llum de glòria/de Catalunya i d'Espanya,/Verge de la gran muntanya,/tu'ns

guiaràs al combat; però tothom estarà d'acord, n'estic segur, que no cal grans esforços d'excavació per tal de desenterrar-la'n. A tota l'evidència adduïda per Anguera catalanitat i espanyolisme són en general tan patents l'una com l'altre i l'altre com l'una. I quan, en algun document concret, no ho són és perquè es dóna l'una o l'altre per suposat —perquè fins i tot les més explícites i abrandades manifestacions de nacionalisme espanyol fetes en aquesta època per catalans ho són des de posicions d'inqüestionada catalanitat. Hi ha algú que tingui el més petit dubte que La España Industrial era per a tothom, des dels Muntadas fins a l'últim obrer, una fàbrica catalana? El fet pur i simple és que catalanitat i nacionalisme espanyol eren totalment compatibles; més: anaven inextricablement lligats. Ho diuen, i ben clarament, moltíssims dels textos i documents esmentats en aquest llibre, des de l'opuscle *Cataluña atribulada suplica al augusto congreso de las Cortes en 1811* (que fa proclamar al Poble català, davant de l'«Orbe entero» que «entre el Pirineo y el Ebro, o no habrá catalanes o habitarán Españoles libres») fins a tots els discursos presidencials dels Jocs Florals, passant pels *Condes de Barcelona, vindicados* de Pròsper de Bofarull (escrit per a explicar a la *Reina niña* que la legitimitat li venia tant de Guifre el Pelós com de Don Pelayo).

Això, però, Anguera no ho veu, senzillament perquè no ho pot, ni ho vol veure: la incompatibilitat essencial de la catalanitat amb l'espanyolisme és justament el postulat del qual parteix. Davant la presència conjunta dels ingredients a la seva documentació, actua, doncs, d'una de dues maneres: o ignora l'espanyolisme (o com a mínim li treu tota importància) i es fixa únicament en la catalanitat, o admet el caràcter espanyolista del document (que atribueix aleshores als que anomena «dirigents») i explica la catalanitat com una inevitable concessió als sentiments catalanistes del públic al qual va dirigit (i que és invariablement, en la seva terminologia, «el poble»). D'una manera o l'altra, directament o indirectament, l'evidència confirma sempre així la força d'un arreladíssim sentiment de catalanitat que prenuncia ja l'adveniment del catalanisme amb tots els ets i uts. No cal dir que si el document no conté cap referència «espanyolista» explícita, Anguera només hi veu el suposat «precatalanisme», sense demanar-se mai si una adequada contextualització no corregiria potser aquesta lectura. Sí, en canvi, el que manca és l'al·lusió a la catalanitat, Anguera se les enginya per a extreure-la del seu soterrament. Tret de quan es tracta, és clar, de documentació de procedència carlina: en aquest cas l'absència d'evidència de «catalanitat» és la prova que el catalanisme no té cap relació amb el carlisme —el protocatalanisme ja és d'esquerra.

A Anguera ni se li acut de plantejar-se les dues objeccions òbvies que vénen immediatament a la ment de tothom. Com és que els «dirigents» liberals, fins i tot quan no ho voldrien, han de cedir a les poderoses inclinacions protocatalanistes del «poble» i els «dirigents» carlins, en canvi, no? És que el «poble» carlí és menys «poble» que el liberal? És que té menys consciència de la seva catalanitat? Per què? I, d'altra banda, si la consciència de catalanitat, si aquest autèntic protocatalanisme, es revela amb tanta força i tanta constància des del començament mateix del segle, com és que no qualla en moviment polític fins a ben bé el final? Com és que, fins i tot quan sorgeix, a partir de 1870, alguna cosa de la qual se'n pot dir realment catalanisme, aquesta cosa no passa de ser un fenomen molt minoritari fins al tombant de segle? Com és que fins aleshores la política continua sent a Catalunya sòlidament i estrictament espanyola? Com és que la idea que Catalunya, i no Espanya, és «la nació» té el caràcter de descobriment enlluernador que té per als nacionalistes *al tombant de segle*? Però aquesta completa manca de preocupació per sotmetre les pròpies hipòtesis a qualsevol mena de control crític és un detall sense importància al costat de l'orgia d'argumentació capciosa a què Anguera es lliura en defensa d'aquelles. El recarbolament dels seus sofismes arriba fins

i tot a causar admiració. La suposada mostra de «catalanitat soterrada» a les petites peces teatrals de Ferrer i Fernández que he esmentat més amunt li serveix, per exemple, per a demostrar que la intenció «espanyolista» de «tot el muntatge propagandístic de la guerra» era «molt més una dèria dels emissors que no pas un necessari punt de contacte amb la psicologia i els sentiments dels receptors del missatge» —la precisió, la claredat, i l'elegància en l'expressió tampoc no figuren entre les seves virtuts. En això de fer dir als documents el contrari d'allò que ostensiblement diuen Anguera no té rival. Un article que «reclamava la urgència de convertir [Espanya] en *“un solo estado, un solo territorio todo, gobernado con los mismos principios y las mismas leyes”*» esdevé prova indirecta de protonacionalisme català, ja que la crida es basa en la constatació de «la no-vertebració» d'Espanya i del tracte de província conquistada que rep Catalunya. Reforça aquesta lectura un informe de l'ambaixador francès sobre la situació política del moment que atribueix intencions independentistes als incitadors burgesos de les bullangues. És cert que «la credibilitat de l'informe» no és «absoluta», però «el sol fet que es donés per vàlida des de centres ben lligats al poder i amb important capacitat d'informació confirma la hipòtesi del latent sentiment de ruptura o almenys de federalisme en sectors destacats de la societat catalana». L'ambaixador francès, això sí, pixava fora de test en una cosa: identificar aquests sectors amb «nuclis dirigits benestants».

Aquesta envejable facilitat per a la sofisteria, bé que evident al llarg de tot el llibre, troba un camp especialment adobat per a exercir-se al capítol titulat «Entre els carlins i els liberals». Anguera hi alinea tots els exemples que pot trobar del molt repetit —i ben conegut— *canard* contemporani sobre conspiracions separatistes dels progressistes. No és que ignori —com podria fer-ho?— que també en aquests casos la «credibilitat» dels documents no és ben bé «absoluta». De fet, admet que «es tracta [...] d'un embolca que fa fort per enterbolir els fets penjant la llufa als progressistes» o d'una maniobra d'empastifament [...] del sector més radical del liberalisme» o de «la mala bava dels moderats» intentant de «vendre una imatge desestabilitzadora dels progressistes». És una concessió que li costa molt poc de fer perquè se sent totalment lliure de qualsevol obligació de tenir-la en compte. Que els moderats la fessin, aquesta acusació, per més falsa que fos, vol dir que la seva possibilitat els horroritzava i, doncs, que la trobaven creïble i, doncs, que ho era i, doncs, que, d'alguna manera, era real. No caricaturitzo, ni deformato, ni exagero: aquest argument es repeteix plana rere plana. La declaració, opinió, o acusació del cas no té cap base documental, però «el sol fet» d'esmentar el tema «n'evidencia la vivacitat social» (pàg. 124). Si calia «desmentir una vel·leïtat secessionista» és perquè «des de fora i des de dins es presentava com a creïble» (pàg. 130). Per què negar el que «ningú no qüestionava» (pàg. 137)? «Una cosa o altra hi deuria haver» (pàg. 152), «alguna cosa hi havia» (pàg. 153), «algun element objectiu hi havia d'haver» (pàg. 155), «alguna base de veritat hi havia d'haver» (pàg. 157), «Alguna cosa hi havia» (pàg. 207), «en alguna cosa s'havien de traduir» (pàg. 216). Per als altres historiadors una sospita és una possibilitat a investigar i, segons el resultat de la investigació, a confirmar o rebutjar; per a Anguera és la seva pròpia demostració. És clar que hi ajuda molt el fet de conformar-se amb molt poca cosa a l'hora de dictaminar sobre l'existència o no d'alguna realitat. N'hi ha prou amb alguns «elements, per mínims i eteris que fossin» (pàg. 155), n'hi ha prou que aquesta existència es pugui insinuar «d'una manera tan vaga com es vulgui» (pàg. 209), «tan etèr[ia] com es vulgui» (pàgs. 209-210, 279, 283). Allò que és eteri, al capdavall, és i, doncs, deixa de ser eteri i esdevé solidíssim i concret. Una «base mínima» esdevé automàticament una base més que suficient (pàg. 155). «L'independentisme plana com una ombra difícil d'atrapar» (pàg. 139), però això ja basta. Hi ajuda també la bona disposició a acceptar, en comptes

de la cosa en si, alguna altra que s'hi assembla una mica: «L'existència d'un cert sentiment secessionista, com a mínim descentralitzador...», «...afirmacions que, si bé no permeten parlar de postures polítiques proemancipacionistes, sí que permeten parlar de sensibilitat històrica, records sentimentals i consciència de comunitat amb un pòsit antic i consolidat» (pàgs. 135-36) —tot ve a ser el mateix, si fa no fa. «De la qual cosa cal deduir que en el seu origen el catalanisme radical, s'entengui el que es vulgui amb aquesta expressió...» (pàg. 167)—per tan poca cosa no ens hem pas de barallar. Que l'«alguna cosa» que «hi deu haver» no es pugui atribuir a ningú de gaire concret, individualment o col·lectivament, lluny de ser un inconvenient, en ratifica l'abast i la importància: és que «flotava per l'ambient» (pàg. 136), «sura en l'ambient» (pàg. 167). Pot ser «eteri», però és arreu. No cal dir que amb una tan tranquil·la despreocupació per la precisió conceptual i pel rigor argumental no costa gens de demostrar el que sigui. L'únic problema és que qualsevol conclusió és tan bona com qualsevol altra: tot depèn dels gustos del demostrador.

Que és també el criteri exclusiu que dicta la tria de la bibliografia i l'evidència i l'ús que se'n fa. De la primera, de fet, tot admetent que «sobre el tema s'ha escrit força», Anguera, com ja és habitual en ell, s'estima més prescindir-ne, excepte, en alguns casos, per a fer-hi referències molt concretes, gairebé sempre en qüestions de detall, a les notes. Cap dels qui han escrit sobre el tema abans que ell no mereix l'honor de la discussió al cos mateix del seu text; i només un, Josep Termes, l'obté, en la més breu de les formes, en nota a peu de pàgina. Una insidiosíssima conseqüència d'aquest procediment és que no sols queden silenciades les discrepàncies, de detall i de fons, que molts tenen amb ell, sinó que l'al·lusió selectiva a les ocasionals, i sovint marginalíssimes o fins i tot accidentals, coincidències té l'efecte de cooptar-los en suport de les seves idees. La víctima principal és Josep M. Fradera, amb qui qualsevol altre s'hauria sentit obligat a discutir i que, en canvi, Anguera enllista eixeridament al seu costat. Val a dir que no totes les referències són d'aquesta mena. De vegades Anguera també reconeix que algú no pensa en algun punt concret —i només, insisteixo, en aquests casos— com ell: és, senzillament, que, així com en altres ocasions «assenyala amb encert» o «té raó», ara «s'erra». Tot això, pel que fa a aquells dels quals Anguera es recorda. Hi ha també les absències. La més grossa de totes, la de Pierre Vilar: com es pot escriure un llibre així sense ni esmentar la introducció a *La Catalogne dans l'Espagne moderne*?

Molt fàcilment, en realitat, si un opera com Anguera: enfilant un rere l'altre, en ordre cronològic, fragments de textos —articles de premsa la immensa majoria— que demostrin allò que un vol que demostrin. Tota possible evidència contrària és ignorada —més: un no permet ni que se li acudi que podria existir. Cap evidència que no sigui d'aquesta precisa natura no és considerada com a rellevant. Dit d'una altra manera, un considera l'estreta problemàtica escollida —la presència de manifestacions de «catalanitat»— totalment al marge de la història. Alguns dels seus episodis polítics més importants —la Guerra del Francès, la primera carlinada— són inevitablement esmentats, però d'una manera bàsicament incidental: l'evidència no és mai autènticament valorada i interpretada a la llum de la seva inserció dins la dinàmica corresponent. Quant a les grans transformacions socials de l'època, la industrialització, l'emergència d'una burgesia industrial i d'un proletariat urbà, la crisi de la pagesia tradicional, res de res: com si no fos de cap importància per al tema debatut. *Industrials i polítics* només mereix dues citacions per menuderies insignificants; *La fi de l'Antic Règim i la industrialització*, de Josep Fontana, una quinzena, però també totes per a cites molt puntuals. La descontextualització i la manca de crítica prèvia dels documents són totals. Anguera no es demana mai qui i

per què escriu i en quines precises circumstàncies ho fa. Tant li és que siguin els homes d'*El Vapor* com la fantasmagòrica Diputació General de Catalunya que només existia a la imaginació d'un foll com Bertran i Soler. Que tants generals, agents, i espies francesos diguin exactament el mateix en els mateixos termes i que ho diguin justament entre 1793 i 1796 i altre cop entre 1808 i 1814 no li desvetlla cap sospita. Tampoc no veu res d'estrany en el fet que les repetides professions d'amor a la pàtria i a la llengua catalanes siguin pronunciades, amb gairebé idèntiques paraules, sempre en les mateixes circumstàncies: els discursos presidencials dels Jocs Florals. No li passa pel cap de contrastar aquestes declaracions amb la pràctica habitual dels mateixos oradors la resta del temps.

És evident, d'altra banda, que la recerca d'evidència ha estat absolutament asistemàtica. Anguera no s'ha preguntat mai a quines fonts li calia anar a buscar-la amb preferència, ni quines eren de consulta imprescindible, ni com calia interrogar-les. Aquesta manca de reflexió heurística enlloc no és tan evident com en el cas del que ell anomena «el poble», al qual atribueix un especialment agut sentit de catalanitat damunt la base d'una barreja de pura fe i d'inferències abusives de la mena que he indicat més amunt. La seva justificació és que les idees del «poble» no han deixat gairebé cap rastre directe per manca d'oportunitats d'expressió. És una explicació que per al segle XIX ja no serveix. Sobre aquesta qüestió hauria pogut, sense haver de posar els peus als arxius —llocs que, com sabem per la seva bibliografia, no li agrada gaire de freqüentar—, trobar valuosíssima informació a l'abundant poesia popular aplegada en volum, a la literatura obrera reproduïda per, per exemple, Ollé i Romeu, Termes, i el binomi Benet-Martí, i a l'anònim *Successos de Barcelona* publicat també per Ollé. Aquest darrer document, de fet, el coneix i el cita un cop, com a evidència que el record de la desfeta del 1714 era encara dolorosament viu el 1835. Si hagués llegit tot el fragment sencer, hauria vist que aquest mostra com havien passat a ser patrimoni del liberalisme català, fins en els seus sectors populars, les idees combinades, i molt repetides per l'avantguarda liberal del Trienni, que la Constitució venia a restaurar les llibertats perdudes en aquella data, tot subsumint-les en una unitat superior, i que el seu passat «democràtic» atorgava als catalans un paper capdavanter en la construcció de l'Espanya liberal. Però és que aquest és un altre dels problemes que Anguera té amb les seves fonts: no sap com explotar-les. Amb aquesta, concretament, hauria pogut emprendre un exercici tan senzill com remunerador i al qual invita la lectura mateixa: comptar les aparicions dels termes «Catalunya» i «Espanya» i analitzar-ne els sentits respectius i la seva eventual evolució. De fet, aquest és el mètode bàsic que hauria hagut d'aplicar, sistemàticament, a la documentació: no citar, per exemple, alguns articles, aïllats de tot context, d'*El Vapor*, sinó reconstruir la ideologia dels seus homes a través de l'estudi de l'ús que fan d'uns quants conceptes clau. És clar que això consumeix temps i demana feina.

I encara si els documents citats haguessin estat triats amb una mínima preocupació de representativitat i llegits amb un mínim de sentit crític! Però per a Anguera és bo tot allò que sembla confirmar el que a ell li interessa, sense fer diferència entre documents coetanis pròpiament dits, textos posteriors que només poden tenir valor d'opinió, i declaracions d'historiadors actuals: uns discursos necrològics del 1890 constitueixen evidència de la força del suposat protocatlanisme als anys trenta i quaranta, quan els respectius autors eren unes criatures o ni tan sols havien nascut (pàgs. 17-18); l'única font de la dubtosíssima informació que els voluntaris catalans del 1860 cantaven a Tetuan cançons de Clavé és un altre discurs, del 1889, d'Ubach i Vinyeta, que no sé si mai va posar els peus al Rif, però que segur que no hi era en aquella ocasió (pàg. 291);

un judici de Víctor Català sobre el seu avi, formulat en una carta del 1932, esdevé una prova més de la connexió entre liberalisme i «catalanitat» (pàg. 10). Per a Anguera, tot document que diu una cosa és evidència objectiva d'aquesta mateixa cosa: l'opinió d'un viatger estranger sobre els catalans ho és de com eren realment els catalans, no pas de com pensaven certs viatgers estrangers; un assaig que sosté que Espanya no és una nació adequadament articulada és la demostració definitiva que això no era una mera idea interessada dels catalans, sinó un fet (ja que qui ara ho declara és, malgrat que s'amagui rere un pseudònim, un madrileny, vist que el llibre és publicat a Madrid!). I ja sabem que allò que els documents diuen a Anguera no sempre és el que semblen dir al primer cop d'ull. Ja he donat més amunt algunes mostres de les tortuoses lectures a les quals els sotmet. Per a enumerar-ne tots els exemples caldria un altre llibre tan llarg com el seu, perquè no hi ha pràcticament cap plana que no en contingui almenys un. Em limitaré, doncs, a citar la seva pròpia descripció del seu diguem-ne mètode, aplicat en aquest cas no a un document concret, sinó al conjunt de l'obra d'Antoni de Bofarull, la qual permet de presentar-lo «com un precursor de la vindicació dels Països Catalans» simplement «forçant més la interpretació que la literalitat del discurs» (pàgs. 287-288). El lector obriria uns ulls com unes taronges, si no fos que en aquestes alçades del llibre ja no se sorprèn de res, ni tan sols de tanta candidesa.

El lector, de fet, ja fa temps que s'ha adonat que Anguera és un dels imprudents que, com deia el poeta anglès, es precipiten amb inconscient alegria allà on els àngels mateixos no gosen trepitjar. Li manca totalment l'instint de conservació que ens fa limitar el nombre de bestieses que tots inevitablement diem a base de mirar d'exposar-nos-hi el mínim possible i, doncs, d'evitar de parlar d'allò que no coneixem prou bé. Ell no té cap por d'exhibir la seva ignorància. L'al·lusió a «Napoleó II» (pàg. 291) vull creure que és una errada d'impremta. També estic disposat a creure que, en referir-se a Fichte i «P.S. Mancini» com als «dos pioners de la teoria nacionalista política moderna» (pàgs. 280-281), Anguera no està confonent l'obscur Pasquale Mancini amb una altra, molt més coneguda, figura del Risorgimento. Però l'atribució de sentit republicà a una manifestació pública del 1837 perquè en ella es va cantar l'*Himno de Riego* (pàg. 161) ja no es presta tant a explicacions caritatives. Anguera afirma amb el més impertorbable aplom que les provocades el 1866 pel bombardeig del Callao són les darreres manifestacions d'«espanyolisme» que un pot trobar a les «revistes de sentiment català»: senyal que no coneix gaire *La Campana de Gràcia* ni *La Esquella de la Torratxa*—no, en tot cas, les dels anys noranta. Anguera no sap (pàgs. 86, 292, 293) que la batalla de Lepant és un episodi gloriós de la història de Catalunya, ni (pàgs. 73-74) que les constitucions de Catalunya continuaven vigents —i tothom n'era conscient— en 1808, tret únicament d'aquelles que havien estat específicament derogades el 1716. Sembla que no sap tampoc què vol dir *olim*, ni que la forma *dispertarse* encara no havia desaparegut a mitjan segle XIX, ja que en tots dos casos (pàgs. 89 i 93) es creu obligat a inserir un «sic». Tant de bo hagués reservat aquesta minuciositat per a les citacions en llengua francesa —o que les hagués traduïdes: així haurien quedat dissimulats els incomputables errors que contenen.

Però això no són sinó símptomes d'una cultura general deficient. Infinitament més greu és la profunda ignorància històrica fonamental que revela repetidament aquest llibre, la incapacitat de comprendre que «el passat és una terra estranya», de «pensar històricament», per dir-ho com Pierre Vilar. Anguera escriu coses com ara que «el record de la tradició històrica» era «tramès, més de manera oral que no pas escolar» (pàg. 13) o que els «sectors populars» tenien insuperables dificultats «per fer sentir la seva veu»

perquè estaven «mancats de diners per finançar publicacions o editar pamflets» i per «la fragilitat de la seva formació cultural» (pàg. 14) o que els catalans del darrer quart del segle XVIII demostraven el seu rebuig «no només [...] a la disciplina militar estricta, sinó també i de manera especial a l'exèrcit sorgit de l'estructura estatal» (pàg. 27). Anguera creu que l'anàlisi de la llista de subscriptors de l'edició de la *Crònica* de Pujades hauria pogut ser una manera de descobrir la composició social i de «dibuixar un mapa de la *intelligentia* catalana sensibilitzada pel passat» i lamenta que doni «poca informació com per poder teoritzar sobre l'origen de la demanda i la repercussió de la primera temptativa de posar a l'abast dels lectors una història de Catalunya, encara limitada cronològicament, però amb voluntat editorial d'ampliar-la» (pàgs. 109-111); com també creu que l'aparició de *Lo Verdader Català* «demostra com almenys algú, el grup promotor, creia que hi havia prou públic per emprendre l'aventura» (pàg. 217). Anguera troba significatiu que Cortada compari l'amor que sent un català per Catalunya amb el que poden sentir un francès per França o un anglès per Anglaterra, en comptes d'establir el paral·lel «amb els bretons o els gal·lesos» (pàg. 295). Quina estranyíssima, anacrònica idea es fa Anguera del que era un exèrcit del set-cents, del que eren l'escola, la política i els seus canals, l'edició i el comerç de llibres, la seva possessió i lectura, la premsa i el seu funcionament, el pensament nacionalista, a l'època i el lloc que estudia? Quina mena d'historiador és aquest que no demostra tenir cap consciència del que hi era i no hi era *possible*, que no sembla saber que aquesta és la primera cosa que un historiador ha de tenir present?

Donada tota aquesta confusió, de plantejaments, d'idees, de criteris, de coneixements, no és gens sorprenent que Anguera s'expressi bastant malament. Algunes de les citacions que he fet ja permeten d'adonar-se'n. Un pot llegir al seu llibre frases tan curioses com «Però per aconseguir contradir tòpics arrelats no em podia refiar només de la meua credibilitat assagística, ni que aquesta anés embolcallada d'un ampli repertori de remissions a les notes» o «se sentia de forma plena i conscient espanyol, no només en la macroconcepció política, sinó també en el dia a dia de ciutadà» o «El 1841 un grup de capitosts exiliats a França, i desencantats de la guerra dinàstica, volien iniciar una nova lluita [...] «no a favor de don Carlos, a quien detestan [...] sino en favor de lo que ellos llaman *independencia de Cataluña*», sense que el cronista [...] permeti intuir d'on provenia la displicència informativa en publicar l'expressió en cursiva». «Com se sentien nacionalment els catalans que entraven al segle XIX?», pregunta. Les velles institucions abolides el 1714 són «la foralitat catalana anul·lada» (pàg. 86); l'atenció a incorporar la documentació de l'antiga Diputació del General a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, un «afany de salvaguarda historicista» (pàg. 93). Però tots els qui coneixen una mica la seva abundant producció ja s'hauran adonat fa temps que Anguera té la seva peculiaríssima idea del que volen dir molts mots. Estic segur, per exemple, que no sóc pas l'únic a estar intrigadíssim pel seu ús de l'adjectiu «contudent». Aquest llibre duu una nova incorporació al seu idiosincràtic lèxic: «eteri».

Però ja n'hi ha prou. El problema amb aquest llibre no és que la tesi que proposa sigui més o menys desencertada, ni que la defensa que en fa presenti més o menys deficiències d'argument i estigui basada en una evidència més o menys escassa o poc concloent. El problema és que no satisfà els criteris mínims d'esforç investigador, de reflexió i de rigor metodològic que són exigibles de tot llibre d'història. Em sap greu de dir-ho, perquè, encara que ningú no s'ho creurà, aprecio personalment Pere Anguera, però és així. I cal dir-ho perquè, si no, pot passar el que va passar amb un altre llibre recent seu, pitjor encara que no el que ara critico, que va ser objecte no d'una, sinó de tres irresponsablement elogioses ressenyes. Potser així, també, les persones que, tot

i tenint prou criteri per saber que no ho haurien de fer, no s'estan de citar-lo com a autoritat sobre aquest i altres temes —suposo que perquè coincideixen amb ell en la idea *política*— se n'abstindran, en bé, no ja de la veritat, sinó dels interessos de la professió.

JOAN-LLUÍS MARFANY